

Bencédy József 90 éves*

Tíz évvel ezelőtt, 2001. október 30-án a nemzedéktárs Fábián Pál köszöntötte és méltatta Bencédy Józsefet, most rám, a legalább egy-másfél nemzedékkal fiatalabb kollégára hárult a feladat, hogy köszöntsem Bencédy Józsefet, aki semmit sem változott az elmúlt tíz év alatt... Tavaly ilyenkor még autót is vezetett, Sátoraljaújhelyig, de aztán családja lebeszélte róla, így azzal felhagyott. Ám cselekvő résztvevője továbbra is az anyanyelvi verse-

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2011. november 8-i felolvasóülésén.

nyeknek (Édes anyanyelvünk-, Kazinczy-versenyek), általában az anyanyelvi mozgalomnak. Ebben a pillanatban nyelvművelő konferenciát is szervez az Anyanyelvápolók Szövetsége és az MTA Nyelvtudományi Intézetének bevonásával. Ha már az autózást megemlítettem, hadd idézzem föl egy 15 évvel ezelőtti emlékemet. 1996-ban Bencédy tanár úr – ezek szerint 75 évesen – autójával elvitt Szovátára, a romániai magyar újságírók konferenciájára. Én meglehetősen tartottam a sok száz kilométeres úton való vezetéstől, neki meg se kottyant. Pedig akkoriban még a határátlépés sem volt annyira egyszerű.

Bencédy tanár úr egy legendás, egymást sokban segítő nyelvésznemzedék tagja: ehhez tartozott a vele csaknem egyidős, de fél éve már eltávozott Deme László (akinek éppen most, november 14-én ünnepelnék 90. születésnapját, de most már csak egy emlékező konferencia idézi fel emlékét), valamint Lőrincze Lajos, Rácz Endre és Fábíán Pál, de ide sorolhatjuk Szathmári Istvánt, valamint a „fiatalabb”, a „csak” nyolcvanévesek klubjába belépő Wacha Imrét és Grétsy Lászlót. Tágabban ebbe a nemzedékbe sorolható Károly Sándor, Szende Aladár, illetve a köszöntők között most is megjelent Elekfi László is.

Bencédy tanár urat kedves, nyílt, barátságos társasági embernek ismerem, talán a legjobb szó az rá: hogy visszafogott, fegyelmezett. De én tudom, hogy a visszafogottság mögött derű is lappang, bár soha nem tolakodóan derűs. Érti és értékeli a humort, de magától senkire nem akarja ráerőltetni. Én 25 éve, 1986-ban ismertem meg, amikor az ELTE Általános Iskolai Tanárképző Főiskolai Kar főigazgatói szobájában fogadott, s megkért, hogy tanítsak náluk egy tárgyat, a szókészlettant. Szívesen vállaltam a feladatot, s azóta kelteződik a tanárképzéshez való közvetlen kapcsolatom – persze jórészt az ELTE keretein belül. Évtizedekig ültünk együtt a Rádió Nyelvi bizottságában. Nekem kiváló iskola volt például Deme László, Wacha Imre mellett Bencédy József is hallgatni – azért, mert egyébként nem voltak a tanárain, viszont jó volt őket közelebről is megismerni. Bencédy tanár úr ma is hallgatja a rádiót, s egy hónapja is kért, hogy figyeljek fel bizonyos jelenségekre, és jelezzem a rádió vezetésének. Szomorúan mondtam neki, hogy nem tehetem: a 35 éves Nyelvi bizottság egyszerűen, mindenféle bejelentés nélkül ezen a nyáron kimúlt – azt hiszem, hogy már érezhető is a rádió hangzásán a nyelvi örökös hiánya. Bencédy tanár úr – mint utaltam rá – jelenleg is cselekvő munkát végez az Anyanyelvápolók Szövetségében, munkacsoportot vezet, konferenciát szervez, és az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsági tagja is. Ő volt egyébként a lap alapító szerkesztője, 1979-től 1991-ig jegyezte szerkesztőként a lapot, de azóta is állandó szerző.

A köszöntő alkalmával illik földidézni az ünnepelt életének fontosabb állomásait. Ezek a következők: 1921-ben született Tolnán, gimnáziumi tanulmányait Pécsen és Budapesten végezte. 1940-ben felvették magyar–latin szakra vették fel a budapesti tudományegyetemre, s Eötvös-kollégista is lett. A háború miatt 1946-ban kapta meg tanári oklevelét, 1947-ben lett bölcsészdoktor. Budapesten helyezkedett el, majd 1952-től 1955-ig az idősebb kollégáim által legendásnak nevezett Budapesti Pedagógiai Főiskolára került. Ezután a Bolyai János Gimnázium megszervezője és igazgatója lett, majd 1958-tól közoktatási területen a Művelődési Minisztériumban dolgozott – mellette azonban tanított az egyetemen is. Unszolásra elvállalta az 1959. évi pécsi nyelvművelő konferencián való szereplést is, ahol az anyanyelvi műveltség és az iskola kapcsolatáról beszélt. Amikor 1974-ben létrehozták az egri főiskola budapesti (csepeli) kihelyezett tagozatát, ennek, s az itt létrejött magyar nyelvészeti tanszéknek lett a vezetője, s ő vezényelte le a főiskolának az ELTE-hez való kap-

csolódását is – Csepelről a Kazinczy utcába való költözését. Tapasztaltam, hogy egy színvonalas főiskolát épített fel, és vezette 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig. A főiskola későbbi megszűnéséhez, ami a 2000-ben kezdődött, természetesen már nincs köze. Pályájának főbb állomásait áttekintve egyértelmű, hogy minden korszakát jellemezte az anyanyelvi nevelés intézményrendszerének gyarapítása, az iskolaépítés, a szakmai műhelyek létrehozása.

Bencédy József tanár úr tanári tevékenysége nyugdíjba vonulása után teljesedett ki igazán. 1989-ben szerezte meg a kandidátusi fokozatot. A hivatali kötelezettségektől megszabadulván számos intézményben tanított az elmúlt két évtizedben. Főként a kommunikáció-képzésben a sajtónyelv oktatásában vett részt – elsősorban a Kodolányi János Főiskolán (de más intézményekben is). Ehhez a korszakához kapcsolódik a legtöbb könyve is. Első könyve 1954-ben jelent meg: „Fogalmazás, nyelvhelyesség, stílus” címmel. Felkérésre írt jelentéstani fejezetet a „Mai magyar nyelv” című egyetemi tankönyvbe, majd „Nyelvművelő tanácsok” címmel jelent meg kötete (1968). Ezt követte 1995-ben a MŰOSZ-kiadásában a hézagpótló „Sajtónyelv” című könyve, 2005-ben a válogatott nyelvművelő írásait és műelemzéseit összefoglaló munka, a Jót s jól! (Tinta Könyvkiadó, Bp.), majd pedig 2008-ben hasznos könyvecskéje, a gyakorlati útmutatást szolgáló „Retorika” (Tinta Könyvkiadó, Bp.). Jóval kevesebben ismerik, ezért mindenképpen megemlítem a Magyar Rádió Nyelvi bizottságának kiadásában megjelent, általa szerkesztett két könyvet: „A hatékony rádiózásért” (1. és 2. kötet, 1993 és 1994).

Ünnepeltünk szakmai irányultságának középpontjában a nyelvhasználat kérdései állnak. Ha a „Jót és jól!” gyűjteményes kötetét áttekintjük, akkor a következő tematika tárul elénk: mai nyelvhasználat, változási tendenciák a nyelvhasználatban, nyelvművelés, norma, beszélt nyelv, kiejtés, szleng, rádiós nyelv, sajtónyelv. Írásai mellett hangját is sokan ismerik, hiszen éveken át szerepelt a Kossuth rádió Édes anyanyelvünk című sorozatában írásai-val, kis esszéivel – amelyek közül néhány ugyancsak olvasható a „Jót és jól!” című kötetben, de a KÖVESDY ZSUZSANNA által szerkesztett „Kedves Hallgatóim!” (2003) című kötetben is.

Amikor most a 90. születésnapján köszöntöm Bencédy Józsefet, szívesen hozom szóba az 1950-es években indult nyelvész generációt, amely következetesen képviselte a magyar nyelvészeti hagyományokat, vállalta a nyelvművelés feladatait, s kikaposta az utat a következő nyelvész generációk számára. Köszönet érte mindannyiójuknak. Bencédy tanár urat pedig 90. születésnapján Isten éltesse!

BALÁZS GÉZA